

Bakalářská zkouška z ČJL

Bakalářská zkouška probíhá pouze ústní formou a skládá se ze dvou částí (jazykové a literární). Jejím posláním je ověřit schopnost posluchačů syntetizovat znalosti a dovednosti nabyté v bakalářském stupni studia a aplikovat je na práci s texty věcné i krásné literatury.

Část jazyková

Obsahem bakalářské zkoušky je

- (i) lingvistická interpretace textu;
- (ii) prověření znalostí o systému jazyka.

Cílem zkoušky je posoudit, do jaké míry jsou uchazeči schopni pracovat s jazykovými jevy a jazykovědnými termíny v souvislosti s předloženým textem. Výběr textů bude pokrývat všechny stylové oblasti a při jejich rozboru budou uchazeči postupovat od celku k částem, tedy od textu k jevům jednotlivých jazykových rovin.

Východiskem pro zkoušku je obsah následujících kurzů:

Fonetika a fonologie českého jazyka;

Morfologie českého jazyka;

Syntax českého jazyka I, II;

Lexikologie a slovtvorba;

Stylistika a teorie textu;

Komplexní jazyková analýza.

Povinná je i znalost základních pojmů ostatních předmětů bc. studia.

Každý uchazeč obdrží pracovní list s textem a **třemi** otázkami.

První otázka bude praktická, směřující k postižení toho, jakou funkci plní předložený text a jakými jazykovými prostředky je této funkce dosaženo.

Druhá otázka bude prověřovat schopnost aplikace vědomostí z absolvovaných lingvistických disciplín na text.

Třetí otázka bude teoretická, prověřující pevné, **strukturovaně uspořádané** vědomosti o systému jazyka. Svůj výklad bude uchazeč moci opět opřít o jazykové jevy v textu.

Odpověď na první dvě otázky se bude opírat o zkušenost práce s textem, jak ji uchazeči získali v průběhu studia.

Odpověď na teoretickou otázku se bude opírat o vědomosti, které uchazeči nabyli studiem fonetiky a fonologie, morfologie, syntaxe, lexikologie a slovtvorby a stylistiky.

Příprava k bakalářské zkoušce by měla být v rozsahu odpovídajícím následujícím tematickým okruhům:

Fonetika a fonologie

1. Zvuková stránka češtiny – lingvistické disciplíny, které ji zkoumají, jejich charakteristika, předmět bádání, základní pojmosloví a vztah k ostatním lingvistickým disciplínám
2. Produkce a percepce lidské řeči – fyziologie; zvuk
3. Grafický systém češtiny a transkripce mluvené řeči
4. Soustava českých hlásek – samohlásky
5. Soustava českých hlásek – souhlásky
6. Fonologický systém češtiny
7. Morfonologické alternace
8. Zvukové jednotky a zvukové prostředky souvislé řeči
9. Ortoepie češtiny
10. Ortografie češtiny

Morfologie

1. Morfologie jako lingvistická disciplína; předmět zkoumání a vztah k ostatním jazykovědným disciplínám; morf a morfém; morfologie formální a funkční
2. Morfematika; klasifikace morfů podle umístění ve slově a podle funkce; vztah morfologie a slovtvorby
3. Slovní druhy; klasifikační kritéria pro rozlišování slovních druhů; slovní druhy základní a nezásadní
4. Mluvnické významy jmen; funkční vlastnosti českého pádu, rod přirozený a gramatický, kategorie čísla
5. Mluvnické významy sloves; sémantická utvářenost slovesných kategorií; kategorie predikační a kongruenční; kategorie vidu; posuny v kategorii osoby, čísla a času
6. Substantiva; funkčně sémantická charakteristika; deklinační typy; dubletní tvary a jejich konkurence
7. Slovesa; funkčně sémantická charakteristika; klasifikace slovesných tvarů; slovesné třídy

8. Adjektiva a adverbia; funkčně sémantická charakteristika; deklinační typy adjektiv; stupňování
9. Zájmena a číslovky; funkčně sémantická charakteristika; klasifikace; deklinační typy
10. Předložky a spojky; funkce předložek a spojek ve struktuře věty; předložky primární a sekundární; klasifikace spojek
11. Částice a citoslovce; jejich charakteristika

Syntax

1. Podstata syntaktického vztahu dominance a prostředky jeho vyjadřování
2. Podstata syntaktického vztahu zmnožení a prostředky jeho vyjadřování
3. Typy základových větných struktur ve valenční syntaxi
4. Valence a valenční syntax
5. Sémantická struktura věty, sémantické role aktantů
6. Modifikace syntaktických konstrukcí
7. Souvětné výpovědi v nevalenčním a valenčním pojetí syntaxe
8. Komunikační funkce výpovědi
9. Aktuální členění výpovědi a výpovědní dynamičnost
10. Vymezení větných členů podle nevalenční syntaxe – predikát, subjekt, objekt
11. Vymezení větných členů podle nevalenční syntaxe – adverbíale, atribut; různé pohledy na problematiku doplňku
12. Modalita

Lexikologie a slovtvorba

1. Lexikologie a její subdisciplíny, lexikografie
2. Základní lexikologická terminologie, slovo jako základní jazykový znak, významové vztahy mezi lexémy
3. Slovtvorba, podstata slovtvorné motivace
4. Onomaziologické kategorie
5. Derivace
6. Kompozice
7. Abreviace
8. Přejímání a adaptace, internacionalizmy
9. Neologizmy
10. Sociolekty

Stylistika

1. Pojmosloví stylistiky (jazyk; komunikace; interakce; styl; stylistika; jazykové, komunikační normy; pojem konkurenční množiny; teorie a typologie funkčních stylů; komunikace monologická a dialogická)
2. Diferenciace a stratifikace národního jazyka
3. Slohotvorné činitele
4. Stylistické aspekty výstavby textu (stylistika a textová syntax; textualita, kompozice); slohové postupy; horizontální a vertikální členění textu
5. Slohová charakteristika výrazových prostředků (hláskových, morfologických, syntagmatických, slovtvorných, syntaktických, lexikálních)
6. Mluvenost jako konstitutivní faktor projevu – funkční styl prostě sdělovací – vymezení; faktory konstituující mluvený projev; slovosledný aspekt mluvené řeči
7. Pojmovost jako konstituující faktor projevu – funkční styl odborný a administrativní; diference stylu, stylová norma a slovní zásoba
8. Získávací a přesvědčovací (persvazivní) funkce jako konstituující faktor projevu, vymezení funkčního stylu publicistického; diference FS, stylové normy, kompozice publicistických komunikátů, styl reklamních textů
9. Estetická funkce jako konstituující faktor projevu – funkční styl umělecký; stylistika a poetika; stylová norma v jazykové výstavbě uměleckých textů: hláskoslovná, tvaroslovná, lexikální, syntaktická stavba uměleckých textů; explicitnost a implicitnost ve stavbě uměleckých textů
10. Průniková pásma funkčních stylů, elektronická komunikace

Základní studijní literatura:

- Čechová, M. a kol.: *Komplexní jazykové rozbory*. Praha: SPN 1999.
- Čechová, M. a kol.: *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV 2000 (morfologie, tvoření slov).
- Čechová, M. a kol.: *Současná česká stylistika*. Praha: ISV 2003 (příp. Čechová, M. a kol.: *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV 1997; příp. Čechová, M. – Krčmová, M.: *Současná stylistika*. Praha: NLN 2008).
- Čmejrková, S.: Čeština v síti: *Psanost či mluvenost?* NŘ 80, 1997, s. 225–247.
- Grepl, M. – Karlík, P.: *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN 1986 a později.
- Grepl, M. – Karlík, P.: *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia 1998.

kol.: *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia 1986.

kol.: *Mluvnice češtiny 3*. Praha: Academia 1987.

kol.: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2008 (fonetika a fonologie, lexikologie, slovtvorba, morfologie, stylistika a textová lingvistika).

Hůrková, J.: *Česká výslovnostní norma*. Praha: Scientia 1995.

Mališ, O. – Machová, S. – Suk, J.: *Současný český jazyk. Lexikologie* (Nauka o tvoření slov, lexikografie, slang). Praha: UK-PedF 1997.

Martincová, O.: *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha: UK 1983.

Příklad zadání bakalářské zkoušky a některých možných odpovědí:

Plevele

Jedním z nejdůležitějších zásahů při pěstování obilnin je regulace plevelů. Opakované opomenutí nebo špatné odplevelení může přinést velké problémy. Při výběru vhodného ošetření proti plevelnatým místům je třeba se řídit zkušeností se zaplevelením v předchozích letech a uvažovat i nad možnostmi technologického zvládnutí zvolené aplikace. Ke každému plevelu je přitom potřeba přistupovat specificky. V ozimých obilninách se vyskytuje mnoho plevelů, které škodí až v jarním období nebo v době sklizně. Ideální by bylo plít časně na jaře, kdy jsou plevele dostatečně citlivé k herbicidům, avšak jarní pletí bývá často zkráceno nepříznivým vývojem počasí. Navíc v době, kdy plevele začínají intenzivně růst, se nemůže technika po poli pohybovat. Podzimní ošetření by proto mělo být základem ochrany a jarní ošetření by měla následovat pouze na defektních plochách, případně na pozdě založených porostech. Naopak při zakládání porostů na konci srpna nebo počátku září je třeba věnovat pozornost dodatečně vzházejícím plevelům a v případě nutnosti ještě jednou zasáhnout před zimou.

(upraveno podle P. Štěpánka, Agromanuál)

1. Přiřaďte ukázkou k funkčnímu stylu. Jakou funkci tento text plní? Jakými jazykovými prostředky je této funkce dosahováno?

Funkční styl: odborný, funkce textu: odborně sdělovací s cílem poučit, doporučit určité jednání opřené o věcnou, odbornou informaci

Jazykové prostředky: např. pouze spisovné jazykové prostředky – objektivní přístup, četné užití prézentu podporuje obecnou platnost užitých konstatací, vysoká nociónálnost – absence

prvků emocionálních a expresivních, významově jednoznačné výrazy – racionálnost, přesnost, termíny (ozimé obilniny), internacionalizmy (regulace, defektní, herbicid)... Přestože text obsahuje termíny, není jimi přetížen. Odkazuje i na zkušenosti a možnosti („...může přinést velké problémy ... Ideální by bylo ...“ aj.). Text můžeme charakterizovat jako popularizační.

2. Aplikace oborových vědomostí na text.

Najděte v textu místo, na kterém lze demonstrovat kolísání maskulin mezi vzory hrad a stroj, a pohovořte krátce o kolísání substantiv obecně.

Správná odpověď: Kolísání maskulina *plevel* mezi skloněním tvrdým a měkkým.

Teoreticky dle příslušné odborné literatury.

(V tomto případě dubletní tvary subst. *plevel* nepovažujeme za stylistický jev, užitý tvar není podmíněn odborným zaměřením textu, zatímco jiné rozlišení prostředků tvarových nebo posuny mluvnických kategorií mohou být funkcí textu ovlivněny, např. brambora–brambor.)

3. Vědomosti o systému jazyka.

Onomaziologické kategorie.

Teoreticky dle příslušné odborné literatury.

Slovotvorné procesy může uchazeč demonstrovat na příkladu podtržených slov v úryvku.